

**PŘÍLOHA Č. 3:
HLAVNÍ VÝVOJOVÉ TRENDY V EU A VE SVĚTĚ**

Vývoj EU a politiky soudržnosti je ovlivňován řadou faktorů, mezi které je třeba jednoznačně zařadit i tzv. globální megatrendy jak v EU, tak ve světě. Megatrendy je možno vnímat jako procesy, které v delším časovém horizontu ovlivňují naše myšlení, aktivity, organizaci společnosti a budoucí realitu světa. Níže uvedené megatrendy byly identifikovány jako důležité z hlediska dalšího vývoje EU a budoucí podoby politiky soudržnosti:

(Re)Urbanizace

Stěhování lidí z venkova do měst a jejich zázemí pokračuje bez ohledu na rostoucí negativa, která s sebou přináší. Na jedné straně tak dochází k vyliďňování venkova, což přináší problémy (v širokém slova smyslu) reprodukce venkovských komunit. Zejména v případě metropolí může na druhé straně docházet k negativním jevům jako kongesce a přílišnému růstu cen nemovitostí. Konkurence na trhu nemovitostí může (mimo jiné) vytlačovat i subjekty v kulturních a kreativních odvětvích, které tak mohou být nahrazovány aktivitami s vyšším, respektive rychlejším ziskem.

Demografické stárnutí

Stárnoucí populace vytváří tlak na zdravotní a sociální systém, přičemž může přispívat k oslabování výkonnosti ekonomiky v důsledku poklesu počtu pracovní síly. Zároveň je příležitostí pro nové typy služeb a zaměstnání.

Rostoucí nerovnosti

Zejména příjmová nerovnost roste jak mezi společenskými vrstvami, tak napříč pohlavími, čímž může být narušována společenská koheze. V případě nižších vrstev může docházet k příjmové deprivaci, a snižování dostupnosti materiálních i nemateriálních statků. V tomto kontextu může kultura sloužit jako platforma pro opětovné začlenění obyvatel, kteří jsou z různých důvodů vyloučeni z účasti na ekonomickém, sociálním a politickém životě společnosti. Proto je vhodné, aby kultura, a zejména ta podporovaná z veřejných prostředků, byla inkluzivní vůči všem příjmovým skupinám.

Degradace ekosystémů

Ekosystémy ztrácejí svou rozmanitost, dochází k jejich přetěžování a nevratnému poškození, čímž dochází ke snižování rozsahu a kvality poskytování ekosystémových funkcí a služeb. Porušení rovnováhy v ekosystému může ohrozit i produkční funkci krajiny (zemědělství, vodní hospodářství), a tím i lidskou existenci.

Změna klimatu a její dopady

Změna klimatu zásadně ovlivňuje nejen životní prostředí, ale i všechny hospodářské sektory a tím i kvalitu života celé společnosti.

Rostoucí mobilita

Dochází ke zvýšenému pohybu lidí, zboží, ale s tím také rostoucí environmentální zátěže a také nebezpečí globálního šíření nemocí. Specifickým typem mobility je poté migrace, která nabývá na síle spolu s postupující degradací ekosystémů. Třebaže je degradace globálním fenoménem, rozvojové státy mají méně kapacit, jak se se změnou vyrovnat. Nedostatek potravin a pitné vody může vést až k politické nestabilitě, a vlně migrace do rozvinutých států. Přijímající státy jsou následně nuceny budovat kapacity, aby se s příchodem velkého množství lidí s mnohdy odlišným kulturním zázemím vyrovnaly.

Celosvětové pandemie

V souvislosti s rozšířením nemoci COVID-19 se naplno ukázala zranitelnost světové ekonomiky včetně kulturních a kreativních odvětví. Na základě vyhlášení nouzového stavu a zákazu shromažďování se, byly ze dne na den zavřené kulturní instituce, obchody, zrušené hromadné akce. Kulturní scéna byla v omezené míře schopná se nenadálé situaci přizpůsobit a řada institucí zahájila online přenosy z představení, koncertů. Premiéry filmů se namísto do kin přesunuly na monitory počítačů a mobilních zařízení. Ne všechny firmy a instituce však byly na tento digitální tlak připraveny a ne všechny kulturní obsah lze digitalizovat.

Profesor kreativní ekonomie Piere Luigi Sacco vyzvedl v rámci OECD webináře (duben 2020) klíčovou roli kultury v posilování sociální koheze v době pandemie a pozitivní dopady kultury na psychické zdraví obyvatelstva. Podle jeho názoru vznikly a budou vznikat nové veřejné (tedy bezplatné) digitální platformy pro tvorbu a sdílení inkluzivního kulturního obsahu a bude docházet k intenzivnější integraci kulturních a kreativních odvětví.

Rostoucí spotřeba energie

Energetická náročnost lidské činnosti narůstá v souvislosti s rostoucím bohatstvím a populační expanzí.

Rostoucí spotřeba zdrojů

Rozšiřování technologií a ekonomický růst vede k neustálému tlaku na spotřebu zejména primárních zdrojů. Naopak pokud bychom se podívali na oblasti s nejmenší uhlíkovou stopou a potažmo materiálovou náročností, budou mezi ně patřit i kulturní a kreativní odvětví. Novým pozitivním trendem je také rozvoj tzv. sdílené ekonomiky, která prostřednictvím využití nových technologií umožňuje komunitě uživatelů sdílet omezené zdroje.

Technologické trendy

Zvyšující se dostupnost technologií

Technologie se čím dál víc stávají dostupnou součástí běžného života a prostupují všemi oblastmi společnosti. Nové technologie umožnily vznik nového typu kultury, označovaný jako Kultura 3.0 (Sacco, 2011; Sacco, 2018). Díky dostupnosti technologií se z pasivních uživatelů kultury (posluchač, divák) stávají uživatelé aktivní, kteří vytvářejí nebo spoluvytvářejí nový obsah a sdílejí jej na internetu. Mladí lidé zároveň chtějí multimediální obsahy kontrolovat a nechtějí, aby média ovládala je. Zároveň umí kreativní obsahy velmi dobře distribuovat v rámci sociálních sítí a platforem (Gere, 2008).

Ruku v ruce s rozvojem technologií jde i rozvoj virtuální a rozšířené reality (AR, z anglického augmented reality), (OECD webinář, 2020). Virtuální realita je umělé prostředí vytvořené speciálním softwarem. Uživatelé je pak prezentována takovým způsobem, že ji vnímá jako reálné prostředí. Rozšířená realita je doplňováním grafických objektů a textů do skutečné reality, velmi rozšířené jsou tyto aplikace na sociálních sítích. Dobrým příkladem je v České republice rostoucí sektor počítačových her, jenž spojuje virtuální realitu s celou řadou kulturních a kreativních průmyslů. V této oblasti se prosadila česká firma Beat Games s titulem Beat Saber, jenž přímo stojí na propojení interaktivní grafiky a hudby, a jejíž akvizice Facebookem je považovaná za průlomový krok v odvětví (#Czechcreative, 2020, s. 44).

Díky dostupnosti technologií vznikají nové obchodní modely jako např. prodej na sociálních sítích jako je Instagram či Facebook (konkrétně Marketplace), crowdfunding projektů, tedy financování ze strany fanouškovské komunity či kolektivní autorství. Nová ekonomika e-commerce funguje například v hudebním průmyslu zcela obráceně než před nástupem digitálních technologií (Gere, 2008). Dříve se prodávalo obrovské množství omezeného počtu produktů/hudebních nosičů, dnes se prodává menší množství obrovského množství zboží, produktů a služeb (pevné nosiče, streamovací služby, Youtube, Spotify, Soundcloud a další) – vznikají niky a nové trhy pro specifické potřeby zákazníků. Základní příležitostí je přitom využívání bohatého kulturního dědictví a šíření obsahu skrze digitální platformy, které se bez KKO prakticky neobejdou a mnohdy jsou na nich doslova postaveny. Nepříznivým faktorem v rozvoji digitální e-commerce může být neochota diváků platit za digitální obsah (OECD webinář, 2020).

Zvyšující se rychlost technologické změny

Masivní a globální nástup nových technologií mění celé hodnotové řetězce, vytváří příležitosti pro nové obchodní modely, ale i tlak na flexibilitu moderní průmyslové výroby nebo zvýšené nároky na kybernetickou bezpečnost a interdisciplinaritu přístupu (Digitální Česko, 2018). „Česká republika patří k nejohroženějším zemím světa z hlediska nahraditelnosti lidské práce technologiemi“ (Strategie regionální rozvoje ČR 2021+, s. 51). S nastupujícími technologiemi a důrazem na automatizaci pracovních míst hrozí, že se ČR stane zemí, kde by mohla být pracovní místa nahrazena velkou měrou roboty. Podle Studie ManpowerGroup Česko a Slovensko může zaniknout až 50 % pracovních pozic, které bude možné nahradit roboty a automatizovanými procesy. Z analýz vyplývá, že nejobtížněji nahraditelné technologiemi budou zejména profese vyžadující vysokou mírou kreativity a/nebo sociálních a emočních dovedností, což jsou typické kompetence pro KKO. PwC v souvislosti s KKO identifikuje 5 klíčových motorů změny, které mají dopad na kreativní producenty: běžně dostupná konektivita, mobilní spotřebitel, potřeba nových zdrojů příjmů, přechod na platformy a personalizace (UNCTAD, 2018). I v období změny platí, že nejdůležitější je obsah a toho uživatelé dosahují prostřednictvím internetu. Obsah a způsob jak ho dosáhnout tvoří podstatu kreativní ekonomiky, systému, který proměňuje myšlenky a kreativní práci v zisk (UNCTAD Creative Economy Report, 2010). S nárůstem dostupnosti připojení k internetu, především mezi uživateli mobilních zařízení v rozvíjejících se zemích, poptávka po kvalitním obsahu poroste současně s poptávkou po stále více kreativním zboží a službách. Tato poptávka může vyústit k vytvoření nových, ale ne nutně stabilních pracovních míst (UNCTAD World Investment Report, 2017).

Virtualizace světa

Stále více společenských aktivit včetně práce není vázáno na konkrétní fyzické místo, ale jsou zprostředkovány virtuálně. Tento trend se naplno projevilo v době epidemie COVID-19, kdy se část práce přesunula do tzv. home office a výuka na obrazovky televizních přijímačů a počítačových monitorů. Řada kulturních aktivit, které byly dříve vázány na místo, byla realizována online prostřednictvím streamování: křesty knih, koncerty, divadelní představení, premiéry filmů atd.

Posun civilizace ke znalostní ekonomice

Digitalizace, úzká specializace a aplikace vědeckých poznatků jsou zásadním předpokladem pro další rozvoj ekonomiky. S rozvojem digitální a sdílené ekonomiky se rozvíjejí i kreativní služby, které jsou více odolné vůči ekonomickým tlakům (UNCTAD, 2018). Při definici cílů a obsahů vzdělávání musíme reflektovat bouřlivě se měnící společnost a fakt, že nyní vzděláváme lidi, jejichž ekonomický vrchol bude za třicet let, přičemž jeho podobu nedokážeme nyní ani odhadnout.

Globální megatrendy a jejich vliv na Českou republiku

Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ seřadila globální megatrendy sestupně s přihlédnutím ke kombinaci relevance globálního megatrendu pro ČR a jeho regionální projevy v českém prostředí. Silná vzájemná provázanost a podobný význam pro ČR a její regiony vede u některých globálních megatrendů k vytvoření shluků s podobnými charakteristikami a přibližně srovnatelnou hladinou vlivu na regionální rozvoj v ČR.

Pořadí	GMT podle regionální významnosti
(1)	Urbanizace (mimo kategorie)
(2)	Změna klimatu a její dopady Degradace ekosystémů Potravinová bezpečnost
(5)	Zvyšující se dostupnost technologií Rostoucí přístup k informacím Zvyšující se rychlost technologické změny Virtualizace světa
(9)	Rostoucí nerovnosti Zintenzivňující se globalizace Globální ekonomický růst Rostoucí mobilita
(13)	Zvyšující se soutěž o zdroje Rostoucí spotřeba zdrojů Rostoucí spotřeba energie
(16)	Snižování diskriminace Rostoucí zadluženost
(18)	Nárůst významu nestátních aktérů Rostoucí objem regulací Rostoucí individualismus a síla jednotlivců Globální stárnutí
(22)	Civilizační choroby Zdravý životní styl
(24)	Rostoucí objem migrace
(25)	Růst střední třídy Nárůst silové politiky Rostoucí populace
(28)	Demokratizace společnosti Od unipolárního k multipolárnímu světu

Zdroj: Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+, s. 27

Z hlediska ekonomické vyspělosti se pozice české ekonomiky v Evropské unii za posledních 20 let příliš nezměnila. ČR stojí v popředí pomyslného pelotonu post-socialistických států, přičemž některé země ekonomického jádra EU jsou výkonnostně napřed. ČR patří mezi otevřené ekonomiky, v rámci EU jsme velikostně středně velká ekonomika, významně citlivá na dění v globální ekonomice. Patříme do skupiny zemí hospodářsky navázaných na Německo, které je tudíž naším největším obchodním partnerem. V období 2000–2007 docházelo k reálné konvergenci z hlediska produktivity, ale od roku 2007 Česko stagnuje, přičemž mnohé země střední a východní Evropy se významně přiblížily úrovni produktivity Česku a např. Slovensko dosahuje i vyšších hodnot (viz analýzy INKA, 2016). Zaostávání ČR v růstu produktivity za průměrem EU je jednou z důležitých příčin zpomalené konvergence HDP. Konvergenční proces ČR ke státům západní Evropy se v uplynulém desetiletí značně zpomalil. Hrubý domácí produkt (HDP) na obyvatele přepočtený pomocí parity kupní síly se k průměru EU mezi roky 2009–2017 přiblížil jen o 3 p. b. z původních 85 % na 88 % (MMR, 2018).

V české ekonomice dlouhodobě převládají firmy, které jsou v pozici dodavatelů nižších řádu, což může dlouhodobě znamenat hrozbu pro konkurenceschopnost ekonomiky. Typická je pozice i větších firem obvykle na nižších stupních hodnotových řetězců, s čímž je spojená stále významná závislost na cenové konkurenceschopnosti. Významnou hrozbou je především neustále se stupňující tlak odběratelů na cenu dodávaných komponentů a reálná hrozba nahrazení firem z ČR levnějšími producenty z jiných zemí.

Je nutné brát zřetel na budoucí postupné propojování a prorůstání sekundární – výrobní sféry s terciární sférou služeb. Dojde ke změně pořadí – sféra služeb se stane sférou primární a výroba se stane službou materializace modelu zákaznický poptávaného výrobku. Česká společnost musí lépe podněcovat kreativitu a oceňovat i odměňovat úspěšné inovace.

Pokud má česká ekonomika dlouhodobě vytvářet dostatek zdrojů a být konkurenceschopná v zahraničí, je potřeba zaměřit se na hlavní cíl, a to zvyšování přidané hodnoty výrobků a služeb skrze inovace, rozvoj technologií, zdrojování kulturního a přírodního dědictví a umění. Zde kulturní a kreativní průmysly mohou tradičním průmyslům výrazně pomoci v segmentu, ve kterém zaostávají nejvíce: ve vysoké kvalitě výrobků a služeb, v jejich prezentaci a v budování značek jako součástí hodnoty firmy (MMR, 2017).